

ŠEDESÁTILETÍ KATEDRY HISTORIE PEDAGOGICKÉ FAKULTY ZČU V PLZNI

Tomáš Jílek – Jan Kumpera

V roce 2008 završí katedra historie pedagogické fakulty Západočeské univerzity šedesáté výročí svého trvání. Katedra patří k nejstarším historickým regionálním pracovištím na vysokých školách v České republice. Bezprostředně po zřízení Pedagogické fakulty, tehdy pobočky Univerzity Karlovy v Praze, byl na fakultě na podzim roku 1948 založen jako předchůdce dnešní katedry historický ústav. Vlastní katedra pak vznikla v roce 1950 spojením dřívějšího ústavu dějepisu a zeměpisu jako katedra dějepisu a zeměpisu. V této podobě trvala i po zřízení Vyšší pedagogické školy v Plzni (1. září 1953) a Pedagogického institutu (1. září 1959) až do roku 1962, kdy se oba obory organizačně rozdělily na dvě katedry. Samostatná katedra dějepisu existovala i na nově vzniklé Pedagogické fakultě od 1. září 1964. O deset let později byla sloučena do katedry českého jazyka, dějepisu a občanské nauky. Od 1. září 1986 se pak jednotlivé obory opět osamostatnily. Rozhodnutím děkana Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni bylo při katedře historie od 1. února 1993 zřízeno oddělení občanské výchovy. Aprobační předměty dějepis a občanská výchova pak byly zastoupeny na všech postupně se měnících výše uvedených typech.

Historické pracoviště plzeňské Pedagogické fakulty mělo od svého začátku převážně regionální zaměření. Bylo to dáno hlavně tím, že první pracovníci katedry měli již před vznikem tohoto pracoviště velké zkušenosti v regionálně historické vědecké práci. Zejména to platí o profesoru Václavu Čepelákovi, profesoru Jindřichu Vackovi a odborném asistentovi Adolfu Zemanovi, erudovaným historikům a výrazným představitelům plzeňské

poválečné historické školy, která se ve svém bádání zaměřovala zejména na hospodářské a sociální dějiny Plzně a jihozápadních Čech.

Profesor PhDr. Václav Čepelák (1899 – 1982) byl nejen zakladatelem katedry, ale i jejím vedoucím až do roku 1970. Zpracoval několik monografií s tematikou železářství na Podbrdsku i selských vzpour v západních Čechách a jako redaktor i spoluautor významně přispěl též ke vzniku druhého dílu Dějin Plzně. Napsal navíc desítky studií a článků k dějinám Plzeňska, husitství a revolučního roku 1848 v západních Čechách. Významná byla jeho redakční činnost ve vydávání sborníků katedry historie Pedagogické fakulty v Plzni.

S katedrou historie je nedílně spojen profesor PhDr. Jindřich Vacek, CSc. (1917 – 1987), rodák z Kamenice nad Lipou, zatčený společně s dalšími vysokoškolskými studenty 17. listopadu 1939 a vězněný až do roku 1942 v koncentračním táboře v Sachsenhausen. S katedrou spojil svůj život již od jejích počátků a v letech 1971 – 1985 byl i jejím vedoucím. Profesor Vacek se po celou dobu své učitelské činnosti věnoval vědecké práci v oboru národních dějin, která zahrnovala rozsáhlý zájmový okruh – výzkum pramenného materiálu v řadě jihočeských měst, hospodářských a sociálních otázek 16. století, zejména se zaměřením na problematiku rozvoje šlechtického velkostatku, právních sporů, sociálního složení poddanských vesnic, složení šlechtických rodin v západních Čechách aj. Neobyčejnou šíři i hloubku svého vzdělání dal však v první řadě jako vynikající vysokoškolský pedagog svým studentům.

K dalším významným představitelům plzeňské poválečné historické školy patřil odborný asistent Adolf Zeman (1902 – 1985). Jeho vědecká práce začala již před druhou světovou válkou zpracováním archívních materiálů k sociálně-ekonomickým dějinám Plzně v 17. a v 18. století. I když se později zabýval dalšími tématy (kolonizace, rybníkářství, počátky průmyslové výroby, pivovarnictví v kraji apod.), přece jen tato orientace zůstala základem jeho badatelského zájmu. Dlouholeté studium vyústilo do dvou knih „Plzeň v první

polovině 18. století“ (1947) a „Hospodářská a sociální skladba Plzně na počátku 18. století“ (1955). Svou erudici a stylistickou obratnost projevil i v Dějinách Plzně I (1965) v autorském kolektivu pod redakcí Miloslava Bělohlávka. Zeman sám zpracoval raně novověký vývoj Plzně, vynikající bylo jeho zpracování období třicetileté války. Politický systém totalitního režimu však Zemanovi znemožnil dosahování akademických hodností.

Na počátku šedesátých let minulého století se stali členy katedry historie Jaroslav Šlajer, Tomáš Jílek a Zdeněk Macek. Docent PhDr. Jaroslav Šlajer, CSc. (1920 – 1975) působil na katedře až do svého náhlého úmrtí. V roce 1963 vydal s odbornou pečlivostí populárně odbornou přehlednou práci o husitství v západních Čechách. Nicméně jeho hlavním badatelským zájmem se staly dějiny dělnického hnutí, zejména v hornictví a odborové hnutí na Plzeňsku na přelomu 19. a 20. století. Přes Šlajerovo podléhání marxisticko-leninské teorii se jeho práce opírají o solidní pramennou základnu.

Hlavními okruhy profesora PhDr. Tomáše Jílka, CSc. (narozeneho 1934), dosud externě působícího na katedře historie, jsou teorie vyučování dějepisu, vlastivěda, regionální dějiny a kulturní památky západních Čech. V tomto směru vyniká jeho bibliografie rozsáhlými publikačními výstupy. V letech 1986 – 1995 zastával také funkci vedoucího katedry. V posledních letech napsal spolu s dalšími autory průkopnickou monografii „Železná opona v letech 1948 – 1989“, autorsky se podílel i na vlastivědných encyklopediích o Šumavě, Českém lese a Plzeňsku a je též autorem osmi scénářů hodnotných videofilmů s tematikou kulturních památek západních Čech.

Profesor PhDr. Zdeněk Macek, CSc. (1937 – 2006) se odborně zabýval nejnovějšími světovými dějinami. V badatelské oblasti vynikl novátorsky využitím dobového tisku jako svébytného historického pramene ke studiu mezinárodních vztahů v 19. – 20. století. Rozený Východočechem strávil posledních osm let svého čínorodého pedagogického života na Univerzitě v Hradci Králové.

Od roku 1969 do své předčasné smrti v roce 1998 působila na katedře historička a spisovatelka docentka PhDr. Jana Janusová, CSc. (ročník 1941). Ve své práci se specializovala na starší české dějiny, dějiny kultury a regionální dějiny západních Čech. Její rozsáhlá bibliografie zahrnuje vedle odborných studií a skript také literaturu faktu (Památná místa naší vlasti, Její veličenstvo Marie Terezie, Ženy kolem českých knížat a králů) a životopisné historické romány o Bohuslavovi ze Švamberka (Labuť a kalich), Petru Parlérovi (Ve službách císaře a krále), Benediktovi Rejtovi (Kameník krále Vladislava), o Matyáši Braunovi (Osudy a lásky Matyáše Brauna) a také o Emilu Škodovi (Vítězství a prohry). Vydala také štorchovsky laděnou novelu pro mládež o životě pravěkých lovců Masilů.

V letech 1973 – 1995 působil na katedře docent PhDr. Jaroslav Toms, CSc. (narozený 1933), který od srpna 1985 do ledna 1990 zastával též funkci proděkana Pedagogické fakulty. Jeho specializací byly moderní československé a regionální dějiny západních Čech. Publikoval řadu studií a článků zejména k problematice dělnického hnutí, dějin závodů, odsunu Němců a osidlování pohraničí.

Od roku 1980 do srpna 1991 přednášel na katedře na zkrácený úvazek tehdejší předlistopadový děkan Pedagogické fakulty, profesor PhDr. Vladimír Brichta, CSc. (ročník 1929). Ve své odborné práci se specializoval na nejnovější československé dějiny v rámci Plzeňska. Jeho práce věnované především poválečným dějinám Plzně jsou silně poznamenány zkreslováním v intencích komunistické ideologie. Ve funkci děkana Pedagogické fakulty se profesor Brichta zasloužil o vydávání svazků Západočeské vlastivědy.

V roce 1976 na katedru přišel z Ústavu československých a světových dějin ČSAV profesor PhDr. Jan Kumpera, CSc. (narozený 1946), absolvent Filozofické fakulty UK (historie – anglistika), univerzitní profesor obecných dějin (habilitace na Filozofické fakultě UK v Praze 1993 a profesorské řízení na Filozofické fakultě MU v Brně 1998). Vedoucím katedry historie FPE ZČU byl

jmenován roku 1998. Kumperovou vědeckou i pedagogickou specializací jsou komparativní obecné dějiny Evropy a historiografie. K této problematice vydal řadu skript a encyklopedických příruček. Jeho hlavním odborným zaměřením jsou dějiny raného novověku v 16. a 17. století, zejména komeniologie a anglické dějiny. V roce 1992 vydal zatím nejrozsáhlejší českou monografii o životě a díle Jana Amose Komenského (napsanou jedním autorem), v níž zúročil i výsledky svého původního výzkumu Komenského písemností v zahraničních archivech (Poznaň a zejména Hartlibův archiv v anglickém Sheffieldu). Jeho komeniologické studie a publikace, vydávané i v zahraničí, jdou do desítek. Významné jsou také Kumperovy publikace k západočeské historii, osobnostem a kulturním památkám regionu (Západní Čechy od A do Z, Osobnosti a západní Čechy I, redakce a spoluautorství Dějin západních Čech I). Svůj osobní zájem promítl i do úspěšných vodáckých příruček (Řeky a říčky Plzeňského kraje, Řeky a říčky Karlovarského kraje, Rybníky západních Čech). Z archivního bádání v USA získal a publikoval nové poznatky o pozadí a okolnostech osvobození Plzně americkou armádou v roce 1945. Rovněž překládá historickou literaturu z němčiny a angličtiny. Jeho bibliografie zahrnuje kromě třiceti knih, publikací a monografií (na pěti z nich spoluautorem) na čtyři stovky publikačních položek (studie, články, recenze, zprávy atd.). Zejména po roce 1989 působil i jako hostující profesor na řadě zahraničních univerzit v Evropě i zámoří (dlouhodobější stáže: Poznaň v Polsku, Sheffield a Londýn v Anglii, Curych ve Švýcarsku, Boston v USA, Calgary v Kanadě či Káhira v Egyptě).

Od roku 1988 do svého onemocnění v roce 2003 pracoval na katedře PhDr. Jan Ryba. V jeho odborné práci převažovaly články a studie o dějinách raně novověkého zemědělství a vývoji obyvatelstva v západních Čechách v 17. a 18. století. Od podzimu 1993 do konce roku 1995 působil na katedře profesor PhDr. Jan Rataj, CSc., v současnosti vyučující na Vysoké škole ekonomické v Praze. Z jeho plzeňského působení pocházejí studie o životní cestě kardinála Josefa Berana a o plánech a skutečnosti osvobození Československa. Důležitou

úlohu sehrálo jeho skriptum „Komunistické Československo I.“, jeden z prvních učebních textů z období let 1948 – 1960, vydaných po listopadových událostech roku 1989.

Poslední desetiletí svého života (od 1995 do své předčasné smrti v roce 2005) pracoval na katedře PhDr. Alfred Hyna, CSc. (ročník 1952). Ve své publikační práci se zaměřil na nejnovější dějiny západočeského regionu, na vývoj KSČ a také na dějiny vysokého školství v Plzni. Zejména průkopnický zpracoval problematiku reformního hnutí z let 1968 – 1969 v západních Čechách. Pracovitý dr. Hyna se věnoval i výuce novodobých evropských dějin, zvláště problematice Balkánu. Spíše trapnou epizodou bylo krátkodobé působení německého slavisty a literárního historika PhDr. Franka Boldta, usazeného od 90. let v Chebu a dosazeného v rozporu s výsledkem konkursu v roce 1996 do funkce vedoucího katedry. Oblastí jeho odborného zájmu byly kulturní dějiny ve střední Evropě a německo-slovanské vztahy, ale jeho pedagogická i publikační činnost byla natolik mizivá, že sám po dvou letech zdejšího nevýrazného působení odstoupil z funkce a odešel z katedry.

Od šedesátých let se ovšem na katedře vystřídala plejáda externistů i krátkodobě působících interních učitelů s různorodou úrovní. Kratší dobu tu působili PhDr. Václav Kuchyňka, tehdejší ředitel Západočeského muzea v Plzni, odborníci na didaktiku PhDr. Václav Michovský, CSc. (redaktor učebnic dějepisu v SPN Praha), prof. PhDr. Vratislav Čapek, CSc. (FF UK Praha), či PhDr. Dagmar Hudcová, v době normalizace ale také nechvalně známý doc. PhDr. Jurij Křížek, DrSc. z Ústavu čs. a světových dějin či historik dějin KSČ Václav Štuksa. V 80. – 90. letech se na katedře vystřídali v kratších pracovních poměrech jako odborní asistenti Mgr. Vladimíra Morchová, Mgr. Jiří Jelen s orientací na problematiku druhého odboje a PhDr. Štěpánka Margstadtová se zaměřením na americké dějiny a problematiku českých krajanů v USA.

Výrazně přínosné bylo v polistopadovém období externí působení PhDr. Josefa Hanzala, CSc., prvního starosty obnoveného Historického klubu, a

zvláště obou předních plzeňských archivářských osobností, PhDr. Miloslava Bělohávka, emeritního městského archiváře, a PhDr. Vladimíra Bystrického, CSc., ředitele Státního oblastního archívu v Plzni.

Od poloviny 90. let, zvláště pak od roku 1998 došlo k zatím dosud největší personální obměně katedry historie. Na místa starších vysokoškolských učitelů se tak postupně dostává mladší generace, většinou lidé dokončující své historické vzdělání až v polistopadovém období, často již se zkušenostmi ze zahraničních studijních pobytů a stáží. Protože je však katedra prioritně zaměřena na přípravu a výchovu nových učitelů dějepisu, byla při přijetí nových členů KHI zohledněna také dosavadní pedagogická praxe na základních či středních školách.

Výrazným přínosem pro výuku nejnovějších dějin bylo zvláště přijetí PhDr. Miroslava Breitfeldera, Ph.D., který od r. 1994 (po předchozí dvouleté stáži na Univerzitě v Bayreuthu) převzal tyto aktuální disciplíny, nejvíce zdeformované komunistickou ideologií. Jeho odborným zaměřením jsou moderní evropské a československé dějiny, zejména česko-německá a sudetoněmecká problematika a dějiny nacionálního socialismu v „třetí říši“.

Velkou posilu pro výuku starších českých dějin se stal po předčasné smrti docentky Janusové příchod PhDr. Milady Krausové, Ph.D., v roce 1998. Medievalistické zaměření má i další zástupce mladé generace na KHI, PhDr. Jiří Stočes, Ph.D., absolvent pražské Filozofické fakulty UK, specialista na historiografii a dějiny vzdělanosti. Vyučuje na katedře na plný úvazek od roku 2003. Je také organizátorem stále populárnější Historické dílny, na kterou zve katedra k přednáškám renomované české historiky a která je otevřena široké akademické i kulturní plzeňské veřejnosti vůbec. Agendu spojenou s didaktikou dějepisu postupně převzala od profesora Jílka PaedDr. Helena Východská, působící na katedře již od roku 1999. Jako doktorandka se věnuje didaktické aplikaci dějin pravěku a také výuce vlastivědy. Služebně nejmladšími učiteli katedry jsou Martin Černý, Naděžda Morávková a Eva Mušková. Mgr. Martin

Černý jako vedoucí oddělení občanské výchovy přišel na katedru historie v roce 2005 a kromě výuky didaktiky občanské výchovy (v níž má mnohaletou praxi z vlastního pedagogického působení na střední škole) plní i roli organizátora a koordinátora výuky OV, výuky zajišťované externisty z ostatních fakult ZČU i z praxe. Od akademického roku 2006/2007 posílila katedru jako vysokoškolská učitelka na plný úvazek bývalá externistka PaedDr. Naděžda Morávková, Ph.D., zaměřená na výuku i výzkum dějin vědy a techniky a též moderní historiografie. Služebním i věkovým „benjamínkem“ katedry je naše úspěšná absolventka již se získanou pedagogickou praxí, Mgr. Eva Mušková, s orientací na regionální kulturní dějiny a didaktiku dějepisu. V současnosti studuje v doktorandském studiu stejně jako Martin Černý.

K nejužším spolupracovníkům současného vedoucího KHI profesora Kumpery patří tajemnice katedry PaedDr. Východská, zástupce vedoucího katedry Dr. Breitfelder a vedoucí oddělení občanské výchovy Mgr. Černý. Ke stabilitě katedry a dobré organizaci práce výrazně přispívá i zkušená sekretářka, paní Eva Mrázová, působící v této funkci na katedře historie již od roku 1984.

V současnosti patří k prioritám katedry kromě kvalitní přípravy budoucích učitelů dějepisu a občanské výchovy též řada výzkumných projektů a záměrů. Nejvýraznějším kolektivním výstupem katedry historie bylo napsání a v roce 2005 vydání prvního dílu Dějin západních Čech (do poloviny 18. století), a to i díky podpoře GAČR. Přirozeným úkolem je dokončení tohoto náročného projektu a dovedení dějin západočeského regionu až do 20. století. Jinak jsou všichni členové katedry zapojeni do různých vědecko – výzkumných aktivit stejně jako do vedení bakalářských a diplomových prací. Mimochodem – při nedávné bilanci diplomových prací napsaných a obhájených na katedře historie jsme napočítali přes tisícovku titulů! Katedru ctí také to, že valná většina našich absolventů působí jako učitelé (většinou dějepis s jazykovou kombinací), převážně pochopitelně v západních Čechách, ale i také jinde po republice včetně Moravy. Mnozí naši bývalí studenti dějepisu se uplatnili i jako zdatní profesní

historici, muzejníci a archiváři, mnohdy i ve vedoucích funkcích. Katedra historie – bez ohledu na různé zvraty a peripetie minulosti – vyniká tradicí jak vysoké odbornosti, tak svým „prostudentským“ prostředím a vstřícností. To nám potvrzují jak naši vesměs úspěšní absolventi, tak přetrvávající přátelské vazby mezi učiteli katedry a jejich bývalými žáky. Dobrým vysvědčením bezpochyby je neutuchající zájem o studium historie, učitelského dějepisu, na katedře historie Pedagogické fakulty ZČU.

SUMMARY

Sixty years of the Pedagogical Faculty in Pilsen and its History department

The presented survey covers past and present of the History department in Pilsen whose professors educated during the last six decades hundreds of history teachers and contributed also the development of regional historiography in West Bohemia. The special attention is dedicated to particular leading personages of the History department and their research and publication activities (esp. the late professors Václav Čepelák, Adolf Zeman, Jaroslav Šlajer, Jindřich Vacek, Jana Janusová and Zdeněk Macek).